

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده علوم انسانی

تهران مرکز

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته آموزش زبان فارسی

گروه زبانشناسی و زبانهای خارجی

عنوان پایان نامه

بررسی اثر محیط دوزبانه کردی - فارسی بر پیشرفت سواد خواندن

سمیرا خان حسینی عثمانوند

استاد راهنما: دکتر علی اصغر کاکو جویباری

استاد مشاور: دکتر مریم السادات غیاثیان

بهمن ۱۳۹۰

اینجانب سمیرا خان حسنی عثمانوند دانشجوی ورودی سال 1388 مقطع کارشناسی ارشد رشته آموزش زبان فارسی گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده، و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و مأخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

دانشجو تأیید می‌نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می‌باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

نام و نام خانوادگی دانشجو: سمیرا خان حسنی

تاریخ و امضا

اینجانب سمیرا خان حسنی عثمانوند ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته آموزش زبان فارسی گواهی می‌نمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو: سمیرا خان حسنی

تاریخ و امضا

کلیه حقوق مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

بهمن 1390

تقدیر و تشکر

پس از حمد و ستایش پروردگار مهربان، مراتب قدردانی و تشکر خود را از زحمات و راهنماییهای بی دریغ اساتید ارجمندم؛ جناب آقای دکتر علی اصغر کاکوجویباری و سرکار خانم دکتر مریم السادات غیاثیان ابراز می دارم که از راهنماییها و همکاریهای ارزنده و خردمندانه ایشان در انجام مراحل مختلف پایان نامه و دقتی که در تصحیح آن اعمال داشته اند، بهره مند بوده ام. همچنین تقدیر و تشکر خود را از جناب آقای دکتر قاسم پور و سرکار خانم دکتر نجفیان که زحمت داوری این پایان نامه را بر عهده داشته اند، ابراز می دارم و امیدوارم همواره در سایه توجهات خداوند متعال موفق و سرفراز باشند.

چکیده

یادگیری مهارت خواندن، کلید همه یادگیری هاست، زیرا اغلب یادگیری های درسی از آن طریق صورت می پذیرد و این امر در مقطع ابتدایی شکل حساس تری به خود می گیرد و در مورد کودکان دوزبانه مساله پیچیده تر می شود. در این تحقیق تلاش شده است تا تأثیر محیط دوزبانه کردی - فارسی بر پیشرفت سواد خواندن دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی استان کرمانشاه بررسی شود. بر این اساس دو گروه ۶۰ نفره از دانش آموزان پسر پایه چهارم ابتدایی شهرستان کرمانشاه، شامل یک گروه یک زبانه از شهرستان کرمانشاه و یک گروه دوزبانه از شهرستان جوانرود با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای از نوع خوشه ای انتخاب شدند. از دفترچه های استاندارد شده آزمون بین المللی PIRLS ۲۰۰۶، برای سنجش میزان پیشرفت سواد خواندن دانش آموزان و از آمار توصیفی جهت محاسبه میانگین و انحراف استاندارد و از بین روشهای آماری، آزمون t مستقل برای تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده ها حاکی از آن است که رابطه معنی داری بین محیط دوزبانه و پیشرفت سواد خواندن و همچنین عملکرد دانش آموزان در درک متون ادبی و اطلاعاتی وجود ندارد. برای توجیه این مسئله طول دوره پیش دبستانی، سطح سواد والدین و همچنین میزان مطالعه کتب غیر درسی دانش آموزان مورد بررسی قرار گرفتند و نتایج نشان دادند که بین دو گروه آزمودنی از نظر طول دوره پیش دبستانی و سطح سواد والدین اختلاف معناداری وجود ندارد و به نظر می رسد که آموزش قبل از دبستان موثر و سطح سواد والدین موثر در گروه دوزبانه ها تفاوت های احتمالی دو گروه را برطرف کرده است اما از نظر مطالعه کتب غیر درسی بین دو گروه تفاوت معناداری به نفع گروه دوزبانه به چشم می خورد.

کلیدواژه ها: جامعه شناسی زبان، دوزبانگی، زبان کردی، زبان فارسی، سواد خواندن، پایه چهارم ابتدایی

- 15 مقدمه 1-1
- 16 بطنی مسئله 2-1
- 17 ضرورت و اهمیت پژوهش 3-1
- 19 اهداف پژوهش 4-1
- 19 سوالات پژوهش 5-1
- 20 فرضیه های پژوهش 6-1
- 20 متغی‌ها 7-1
- 20 تعریف مفاهیم نظری و عملیاتی 8-1
- 20 1-8-1 مفاهیم نظری 8-1
- 20 دوزبانگی 8-1
- 21 یک زبانگی 8-1
- 21 سواد خواندن 8-1
- 21 متون ادبی 8-1
- 21 متون اطلاعاتی 8-1
- 21 2-8-1 مفاهیم عملیاتی 8-1
- 21 دوزبانگی 8-1
- 22 یک زبانگی 8-1
- 22 سواد خواندن 8-1
- 22 متون ادبی 8-1
- 22 متون اطلاعاتی 8-1
- 24 1-2 مقدمه 8-2
- 25 2-2 زبان و اهمیت آن 8-2
- 27 3-2 نقش ارتباطی زبان 8-2
- 27 4-2 مراحل رشد زبان 8-2
- 28 5-2 مراحل رشد گویایی 8-2
- 28 6-2 زبان و ذهن کودک 8-2
- 28 7-2 تأشی زبان بر ذهن 8-2

- 29 ۱-۲-۱۸-۲ ۱۸-۲
- 30 ۹-۲ ۹-۲
- 30 ۱۰-۲ ۱۰-۲
- 31 ۱-۱۰-۲ ۱-۱۰-۲
- 31 ۲-۱۰-۲ ۲-۱۰-۲
- 32 ۳-۱۰-۲ ۳-۱۰-۲
- 32 ۱۱-۲ ۱۱-۲
- 33 ۱۲-۲ ۱۲-۲
- 35 ۱۳-۲ ۱۳-۲
- 36 ۱۴-۲ ۱۴-۲
- 37 ۱۵-۲ ۱۵-۲
- 38 ۱۶-۲ ۱۶-۲
- 38 ۱۶-۲ ۱۶-۲
- 39 ۱۷-۲ ۱۷-۲
- 39 ۱-۱۷-۲ ۱-۱۷-۲
- 39 ۲-۱۷-۲ ۲-۱۷-۲
- 41 ۱۸-۲ ۱۸-۲
- 41 ۱۸-۲ ۱۸-۲
- 42 ۲-۱۸-۲ ۲-۱۸-۲
- 42 ۱۹-۲ ۱۹-۲
- 43 ۱۹-۲ ۱۹-۲
- 44 ۲-۱۹-۲ ۲-۱۹-۲
- 45 ۲۰-۲ ۲۰-۲
- 46 ۲۱-۲ ۲۱-۲
- 46 ۱-۲۱-۲ ۱-۲۱-۲
- 48 ۲-۲۱-۲ ۲-۲۱-۲
- 48 ۲-۲۱-۲ ۲-۲۱-۲
- 49 ۳-۲۱-۲ ۳-۲۱-۲
- 50 ۴-۲۱-۲ ۴-۲۱-۲
- 52 ۴-۲۱-۲ ۴-۲۱-۲
- 52 ۲۲-۲ ۲۲-۲
- 53 ۲۳-۲ ۲۳-۲

55۲۴-۲ اهمیت خواندن.....
55۲۵-۲ اهداف خواندن.....
57۲۶-۲ راهبردها و نظریه‌ها در مورد خواندن.....
59۲۷-۲ خواندن به عنوان یک مهارت فعال بی‌غی فعال.....
59۲۸-۲ نظریه‌های مرحله‌ای رشد و تکامل خواندن.....
60۲۸-۲-۱ مراحل خواندن از دیدگاه چال.....
61۲۸-۲-۲ مراحل خواندن از دیدگاه مارش.....
62۲۸-۲-۳ مراحل خواندن از دیدگاه کارپو.....
64۲۹-۲ انواع خواندن.....
65۳۰-۲ آموزش خواندن.....
66۳۰-۲-۱ عوامل موثر در آموزش خواندن.....
67۳۰-۲-۲ عوامل موثر بر عدم پیشرفت خواندن.....
68۳۱-۲ آمادگی خواندن.....
69۳۲-۲ روشهای خواندن.....
69۳۲-۲-۱ خواندن اجمالی.....
70۳۲-۲-۲ سریع خوانی.....
70۳۲-۲-۳ عبارت خوانی.....
70۳۲-۲-۴ دقیق خوانی.....
70۳۲-۲-۵ خواندن تجسمی.....
71۳۲-۲-۶ خواندن انتقادی.....
71۳۲-۲-۷ خواندن برای درک زیبایی و جنبه‌های هنری.....
71۳۳-۲ مهارت در خواندن.....
72۳۴-۲ ارزشیابی خواندن.....
72۳۴-۲-۱ ارزشیابی رسمی.....
72۳۴-۲-۲ ارزشیابی غیررسمی.....
73۳۵-۲ آزمونهای خواندن.....
73۳۵-۲-۱ آزمونهای استاندارد شده خواندن.....
74۳۵-۲-۲ آزمونهای استاندارد نشده خواندن.....
74۳۶-۲ مطالعه <i>تحت الملامی</i> پیشرفت سواد خواندن (پرلز).....
76۳۷-۲ سواد خواندن از دیدگاه پرلز.....
79۳۸-۲ رابطه خواندن با درسهای دیگر.....
79۳۹-۲ کسب مهارت درک مطلب.....

79 ۳۹-۲ اعقابتی ساده ای درباره درک مطلب
80 ۴۰-۲ درک متن
80 ۴۰-۲ مفهوم محدود
81 ۴۰-۲ مفهوم گسترده درک
82 ۴۱-۲ انواع متن و درک آنها
82 ۴۲-۲ انواع درک مطلب
83 ۴۲-۲ ادراک مطلب تحت اللفظی
83 ۴۲-۲ درک مطلب استنتاجی
83 ۴۲-۲ ادراک مطلب سنجشی علی انتقادی
84 ۴۳-۲ شیوه های پردازش درک متن
84 ۴۳-۲ شیوه پردازش نحوی الگوی وابسته به متن
84 ۴۳-۲ شیوه پردازش معنایی الگوی استنباطی
85 ۴۳-۲ شیوه های پردازش موازی
85 ۴۴-۲ رابطه درک مطلب و عمق خواندن
86 ۴۵-۲ ابزارهای کمکی برای رسیدن به مفهوم کاری متن
86 ۴۶-۲ ادراک بصری متن
87 ۴۷-۲ رمزگشایی و فهم
88 ۴۸-۲ ارتباط رمزگشایی و درک مطلب
89 ۴۹-۲ ارزشیابی درک مطلب
90 ۵۰-۲ پژوهشهای انجام شده در زمینه درک مطلب
92 ۵۱-۲ خواندن و مشکلات خواندن
93 ۵۲-۲ تشخیص مشکلات خواندن
94 ۵۳-۲ عوامل موثر در مشکلات خواندن
95 ۵۴-۲ پژوهشهای انجام شده در زمینه مشکلات خواندن
96 ۵۵-۲ نقش زبان اول در آموزش
97 ۵۵-۲ بازدارندگی
98 ۵۵-۲ تداخل زبانی
98 ۵۵-۲ رابطه دوزبانگی با تداخل زبانی
98 ۵۵-۲ خطاهای زبانی
99 ۵۶-۲ زبان نظام آموزشی در ایران
100 ۵۷-۲ اهمیت زبان مادری

101	۵۸-۲	مختصری نهمون تاریخ و جغرافیای کردها
102	۵۹-۲	مختصری درباره تاریخ و جغرافیای جوانرود
102	۶۰-۲	زبان کردی در یک نگاه
103	۶۱-۲	آموزش و کودک غبی فارسی زبان
105	۶۲-۲	آموزش به زبان مادری
107	۶۳-۲	دانش آموزان دوزبانه و تمایلی به ترک تحصیلی
108	۶۴-۲	تأسی دوره پیش دبستانی بر کاهش اثرات منفی دوزبانیگی
109	۶۵-۲	نتایج تحقیقات خارجی و داخلی
110	۱-۶۵-۲	نتایج تحقیقات خارجی
112	۲-۶۵-۲	نتایج تحقیقات داخلی
119	۶۶-۲	جمع بندی
122	۳-۱	مقدمه
122	۳-۲	روش تحقیق
122	۳-۲-۱	روش عالی مقایسه ای
122	۳-۳	جامعه آماری و تعداد نمونه
123	۳-۴	روش نمونه گیری
123	۳-۵	ابزار اندازه گیری
124	۳-۶	شیوه اجرا
124	۳-۷	شیوه نمره گذاری
125	۳-۷-۱	راهنمای کلای نمره گذاری برای سوالات یک نمره ای
125	۳-۷-۲	راهنمای کلای نمره گذاری برای سوالات دو نمره ای
126	۳-۷-۳	راهنمای کلای نمره گذاری برای سوالات سه نمره ای
127	۳-۸	روشهای آماری تجزیه و تحلیلی دادهها
129	۴-۱	مقدمه
129	۴-۲	تجزیه و تحلیلی توصیفی دادهها
137	۴-۱	تجزیه و تحلیلی استنباطی دادهها
138	۴-۱۷	شاخصهای استنباطی میزان استفاده از کامپیوتر در دو گروه آزمودنی
140	۴-۳-۱	فرضیه اول
141	۴-۳-۲	فرضیه دوم
142	۴-۳-۳	فرضیه سوم
144	۱-۵	مقدمه

144	بررسی نتایج تحقیق	۲-۵
144	فرضیه اول	۱-۲-۵
144	فرضیه دوم	۲-۲-۵
145	فرضیه سوم	۳-۲-۵
145	بحث	۵-۳
147	محدودت‌های پژوهش	۴-۵
147	محدودت‌هایی که در اختط پژوهشگر بودند:	۱-۴-۵
148	محدودت‌هایی که خارج از اختط پژوهشگر بودند:	۲-۴-۵
148	پیشنهادات	۵-۵
148	پیشنهادات کاربردی	۱-۵-۵
148	پیشنهادات پژوهشی	۲-۵-۵
148	کلام آخر	۵-۶
150	پیوست ۱	
151	پیوست ۲	
152	پیوست ۳	
169	منابع فارسی	
177	منابع انگلیسی	

فهرست جداول

۱۳۴.....	جدول ۴-۱.....
۱۳۵.....	جدول ۴-۲.....
۱۳۶.....	جدول ۴-۳.....
۱۳۶.....	جدول ۴-۴.....
۱۳۷.....	جدول ۴-۵.....
۱۳۷.....	جدول ۴-۶.....
۱۳۸.....	جدول ۴-۷.....
۱۳۸.....	جدول ۴-۸.....
۱۳۹.....	جدول ۴-۹.....
۱۴۰.....	جدول ۴-۱۰.....
۱۴۱.....	جدول ۴-۱۱.....
۱۴۲.....	جدول ۴-۱۲.....
۱۴۳.....	جدول ۴-۱۳.....
۱۴۳.....	جدول ۴-۱۴.....
۱۴۳.....	جدول ۴-۱۵.....
۱۴۳.....	جدول ۴-۱۶.....
۱۴۴.....	جدول ۴-۱۷.....
۱۴۴.....	جدول ۴-۱۸.....
۱۴۵.....	جدول ۴-۱۹.....
۱۴۶.....	جدول ۴-۲۰.....
۱۴۷.....	جدول ۴-۲۱.....

فهرست نمودارها

نمودار ۴-۱..... ۱۳۹

نمودار ۴-۲..... ۱۴۰

نمودار ۴-۳..... ۱۴۱

فصل اول

کلیات تحقیق

اصلی‌ترین شیوه آموختن، کسب دانش و آگاهی در انسان از طریق خواندن می‌باشد، که هدف آن یادگیری بوده و از پیشرفته‌ترین و پیچیده‌ترین توانایی‌ها و فعالیت‌های ذهنی انسان به شمار می‌رود. اغلب دیگر راه‌های فراگیری نیز هریک به نحوی با توانایی خواندن در ارتباط بوده و به طور کلی مطالعه و درس خواندن بر مبنای آن استوار است. مهارت "خواندن" یکی از مهمترین نیازهای یادگیری دانش‌آموزان و بنیادی‌ترین مهارتی است که در طی دوران ابتدایی بدست می‌آید، زیرا علاوه بر این که اغلب یادگیری‌های درسی از طریق آن صورت می‌گیرد، توانایی درک مطلب، تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیردرسی، دانش‌آموزان را با افکار و اطلاعات جدیدی آشنا می‌سازد تا راه بهتر اندیشیدن و بهتر زیستن را بیاموزد.

در حقیقت، یادگیری مهارت خواندن، کلید همه یادگیری‌هاست، زیرا اغلب یادگیری‌های درسی از آن طریق صورت می‌پذیرد. برای یادگیری دروس دیگر نظیر ریاضی، تاریخ و جغرافیا نیز باید به مهارت درک مطلب و توانایی خواندن مسلط بود (کول^۱، ۱۳۷۹).

اغلب کودکان قبل از ورود به مدرسه به گونه‌ای تجاربی از مهارت نقاشی و نوشتن (رونویسی) را همراه داشته، با مفاهیم ریاضی (مثل کم، زیاد، بزرگ و کوچک) آشنا هستند، اما عموماً بهره‌ای از مهارت خواندن به معنای دقیق آن ندارند. فرآیند خواندن مستلزم بکارگیری همزمان چندین مهارت و کنش حسی و ذهنی است. از همین رو بچه‌ها در سال اول مدرسه و پس از آن نیاز دارند که با صبوری و دقت و اکتساب مهارت‌های پیش‌تاز و تمرین مستمر، قابلیت خواندن را بیابند. بسیاری از معلمان دوره ابتدایی و کارشناسان روانشناسی و متخصصان تعلیم و تربیت از طریق بررسی چگونگی مهارت دانش‌آموزان در امر خواندن می‌توانند رفتار تحصیلی ایشان را بطور جدی پیش‌بینی کنند، به عبارتی دیگر همواره یک رابطه و درجه همبستگی فوق‌العاده ای بین مهارت خواندن در دانش‌آموزان سالهای ابتدایی و پیشرفت تحصیلی آنها مشاهده می‌شود.

خواندن دربرگیرنده مجموعه پیچیده‌ای از مهارت است که بازشناسی لغات نوشته شده، تعیین معنای لغات و عبارات و هماهنگ ساختن این معنا با موضوع کلی تر متن را شامل می‌شود. این کار مستلزم فرآیندهایی است که در سطوح مختلف بازنمایی از قبیل حروف، کلمات و عبارات، جملات و واحدهای بزرگتری عمل می‌کند (داکرال و مک شین^۲، ۱۳۷۶).

گیسون و لوین^۳ (۱۹۷۵) خواندن را یک فرآیند شناختی دانستند که در سطح ادراکی آغاز و در سطح مفهومی پایان می‌پذیرد. آنها ادعا کردند خواندن یک کنش زبانی است، هنگام خواندن کودک به انتزاع طرحه‌ها و ترکیب‌های

^۱ - Coll

^۲ - Doerel & Mcshin

^۳ - Gibson & Levin

اصولی یک متن پرداخته و از ویژگی‌های نامربوط صرف نظر می‌کند و آنگاه به تدریج انتزاع‌های مناسب و مربوط را غربال می‌کند، به این مرحله یکپارچه سازی خواندن می‌گویند.

گروهی از مولفان، خواندن را به عنوان یک مطابقت ترسیمی، آواشناختی تلقی می‌کنند و به همین دلیل اهمیت خاصی برای از رمز درآوری یا تجزیه کلمه قائل اند. بخش عمده‌ای از روش‌های سنتی آموزش خواندن در مدارس بر این اصل موضوع مبتنی است و اغلب روشهای بازپروری نیز همین مسیر را دنبال می‌کنند. گروهی دیگر عقیده دارند که نمی‌توان خواندن را به از رمز در آوردن، تجزیه کلمه به حروف و یا ترکیب حروف برای دستیابی به کلمه کاهش داد، خواندن عبارت است از برداشت اطلاعاتی از زبان نوشتاری برای دستیابی به یک معنا و بنابراین باید آن را قبل از هرچیز یک فعالیت ادراکی - معنایی یا دیداری - فکری دانست (دادستان، ۱۳۸۵: ص ۲۰۵).

خواندن رفتاری اکتسابی است و انسان باید آن را از طفولیت یاد بگیرد. این کار به پرورش خاصی نیاز دارد که اصولاً بدست آموزگاران صورت می‌گیرد. این امر در مقطع ابتدایی شکل حساس تری به خود می‌گیرد و در مورد کودکان دوزبانه مساله پیچیده تر می‌شود. توانایی خواندن به مثابه پایه و اساس همه ابعاد یادگیری در موضوعات گوناگون و نیز مبنای رشد فکری شناخته شده است. آگاهی از سطح این توانایی و برنامه ریزی در جهت رشد آن برای سیاست گذاران و مدیران و برنامه ریزان آموزشی اهمیتی خاص دارد.

۲-۱ بیان مسئله

کودک فارس زبان، به هنگام آغاز آموزش دبستانی، مهارتهای زبانی ویژه ای دارد که نمی‌توان انتظار داشت کودک کرد زبان همسن او داشته باشد. آموزگاران این نوع دانش آموزان، با کودکانی سر و کار دارند که پیش از پا نهادن به دبستان به گویش بومی خود فکر می‌کرده و سخن می‌گفته‌اند. این کودکان وقتی به نخستین سال آموزشی دبستان گام می‌نهند با دشواریهایی در دریافت به ویژه بیان درسهای تدریس شده روبرو می‌شوند که نتیجه‌ی نداشتن تسلط در زبان فارسی و نیز تأثیر پنهانی زبان مادری است.

هرچند نوام چامسکی^۱ به عنوان یک خردگرا و طرفدار یادگیری ذاتی زبان، عامل محیطی تقلید را در فرآیند یادگیری زبان کم اثر نشان می‌دهد، اما این عامل در امر یادگیری زبان وجود دارد و کودک با تقلید از آموزگار یا همکلاسه‌های خود کلمه‌های فارسی را یاد می‌گیرد ولی تا وقتی که نیاموزد و به فارسی فکر نکند همچنان از حرکت کلاس پس می‌ماند. این کودک هرگاه بخواهد مطلبی را به کسی بگوید نخست باید آن را نزد خود به کردی بیندیشد و بگوید سپس کردی را به فارسی برگرداند و فرا گیرد و آنگاه کردی برگردانده شده به فارسی را به مخاطب خود بگوید. همین فرایند آهنگ گذر او را در گذرگاه انتقال پیام کند می‌کند. گاه پیش می‌آید که کودک واژه یا ساختار صوتی کردی را برای انتقال مفهوم مورد نظر در دسترس دارد؛ یعنی پیام او دارای چارچوب ساختار صوتی واژه های

^۱ - Chomsky, N

کردی است، اما هرچه تلاش می کند ساختار صوتی فارسی برای ساختار صوتی کردی نمی یابد تا معنی موجود در ذهنش را در ظرف آن بریزد و به شنونده عرضه کند.

در مورد این نمونه از کودکان که بدون کمترین آشنایی قبلی به زبان فارسی، وارد دبستان می شوند و ناچارند بدون تسلط بر ابعاد شفاهی زبان فارسی، ابعاد نوشتاری یعنی خواندن و نوشتن آنرا بیاموزند، شک نیست که آنان عملکرد مناسبی در دبستان نخواهند داشت و در سالهای اول ورود به مدرسه، با مشکلات زیادی روبرو می شوند. عده زیادی از آنان در طی سالهای بعد، به دلیل نداشتن تسلط کافی به زبان آموزش، دروس دیگر را نمی فهمند و به لحاظ علمی عقب می مانند.

سواد خواندن^۱ یکی از تواناییهای بسیار مهمی است که دانش آموزان در سالهای نخستین دبستان کسب می کنند. این توانایی در رشد عقلانی و اجتماعی و عاطفی هر کودک نقش موثر دارد و اساس یادگیری آنان در دیگر موضوعات را فراهم می سازد. توانایی و مهارت خواندن به کودکان امکان می دهد که بتوانند در جامعه به طور فعال و آگاهانه مشارکت داشته باشند. سواد خواندن، معیاری تعیین کننده و اساسی در پیشرفت تحصیلی و گسترش دانش، اطلاعات و توسعه علمی کشورهاست.

مطالعات (پدرسون^۲، ۱۹۹۵؛ مورتیمور^۳، ۱۹۹۸؛ تیزارد^۴، ۱۹۹۸؛ سامونز^۵، ۱۹۹۵) نشان داد که موفقیت در خواندن در سالهای نخستین مدرسه مزایای بلندمدتی به دنبال دارد (رایلی، ۱۳۸۰). این بدین معناست که سواد خواندن کارآمد، سنگ بنای پیشرفت تحصیلی و علمی است.

با انجام این تحقیق سعی بر آن داریم که روشن کنیم آیا دوزبانگی موجود در منطقه ای از کشور ما بر مهارت خواندن کودکان پایه چهارم ابتدایی کرد زبان تأثیر دارد یا نه. علت انتخاب متغیر خواندن کودکان دوزبانه برای بررسی در پژوهش حاضر این است که مهارت خواندن، پایه و اساس سایر یادگیری ها و موفقیت تحصیلی است. مبنای دیگر این تحقیق این است که می توان دانش آموزان دوره ابتدایی را از اولین سالهای ورودشان به مدارس با مهارتهای خواندن آشنا ساخت، مهارتهایی که چنانکه با عرضه فنون جذاب و روش های فعال همراه شود، می تواند پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را تضمین کند. این تحقیق با اجرای آزمون خواندن، سطح توانمندی دانش آموزان را در زمینه مهارت خواندن مشخص کرده و رابطه آن را با دوزبانگی مورد بررسی قرار می دهد.

۱-۳ ضرورت و اهمیت پژوهش

^۱ - Literacy
^۲ - Pedersen
^۳ - Mortimor
^۴ - Tizard
^۵ - Sammons

آموزش و پرورش فرآیندی ارتباطی است و پایه های هر ارتباط را زبان تشکیل می دهد. زبان تنها وسیله مؤثر در فرآیند آموزش و پرورش است. بدون زبان، ارتباطی میان افراد جامعه برقرار نمی شود و بدون ارتباط آموزش و پرورش صورت نمی گیرد، و بدون آموزش و پرورش انتقال میراث فرهنگی و تمدن بشری به نسلهای بعد امکان پذیر نیست. آموزش و پرورش خانوادگی به عنوان نخستین مرحله تربیت انسان در بطن ارتباطات خانوادگی تحقق می پذیرد. کودک در محیط خانوادگی - اجتماعی خود زبان خاص خود را فرا می گیرد. زبانی که از بعد جامعه شناختی متنوع بوده و غنای واژگانی دستوری آنها به ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی محیط رشد کودک بستگی دارد.

ورود کودک به مدرسه یک حادثه است، چرا که مدرسه از لحاظ شکل و محتوا متفاوت از خانه نواده و محیط پیرامونی کودک است. حال اگر زبان مدرسه نیز از زبان دانش آموز متفاوت باشد ابعاد این حادثه گسترده تر است و همچنین آثار منفی آن در زندگی تحصیلی دانش آموزان بیشتر خواهد بود.

هنگام ورود به مدرسه ابتدایی، زبان برای کودک از یک ارزش صرفاً «عملی» برخوردار است. او ترجیح می دهد تا زمانی که می تواند از زبان خود استفاده کند و اگر لازم باشد برای ارتباط با دوستان و جذب کردن همبازیهایش، زبان مادری خود را به کار گیرد.

زبان مادری جزء لاینفک وجود آدمی است و با سلولهای بنیادی وجود او گره خورده است. انسان در وجود زبان مادری است که قادر است به معنای واقعی، لذت و درد، عشق و نفرت و دشمنی و دوستی دست یابد. و آنها را با تمام وجود احساس کند. احساسی که از اعماق وجودش نشأت می گیرد. من «کرد» (برای مثال) تنها و تنها در وجود زبان مادری ام است که می توانم لذت وجودی جم له دوستت دارم را در عمق درونم احساس کنم و جریان دوست داشتن در رگهایم جاری شود. یکی از مفاهیم مهمی که زبان مادری می تواند در شکل گیری و تعریف آن نیز نقشی اساسی داشته باشد، مفهوم هویت است. زبان مادری در تبیین هویت فردی و جمعی هر ملتی فاکتوری است اساسی. و هر فرد و جامعه ای در وجود زبان مادری است که می تواند کیستی، حضور و وجود خود را به شیوه ای مؤثر در جهان ابراز دارد. به این خاطر که زبان مادری معرف بنیانهای فرهنگی، اجتماعی، فردی و جمعی یک ملت است.

نقش پر اهمیتی که زبان مادری در امر آموزش و پرورش دارد کاملاً محسوس است. نتایج تحقیقات زیادی بر این امر صحنه می گذارند که آموزش به زبان مادری بازده و کارایی فرد را به نسبت قابل توجهی افزایش می دهد. به صورتی که ثابت شده است زبان مادری نقش مهمی در یادگیری دروس استدلالی و تفهیمی مثل ریاضی و علوم ایفا می کند.

اهمیت بنیادی سواد خواندن¹ زمانی آشکارتر می شود که بدانیم در جهان امروز گستره موضوع خواندن و ابعاد پیچیده و متنوع آن فقط به درک نشانه های نوشتاری و رمزهای کلامی محدود نمی شود بلکه فراتر از آن، خواندن

¹-Literacy

علایم بصری، نشانه‌های الکترونیکی متن‌های دیجیتالی از جمله تحولاتی است که در قلمرو سواد خواندن به شکل بسیار جدی و فراگیر مطرح است. بالاخص از شروع سالهای اولیه تحصیل از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. مطالعه بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن (PIRLS)^۱ برنامه‌ای ابتکاری برای ارزیابی توانایی خواندن کودکان در پایه چهارم ابتدایی است که در سال ۲۰۰۱ سی و پنج کشور از سراسر جهان در آن شرکت داشتند و در سال ۲۰۰۶ این تعداد به بیش از ۴۵ کشور افزایش یافت. این مطالعه به فاصله هر پنج سال یک بار در سالهای ۲۰۰۱، ۲۰۰۶ و ۲۰۱۱ روند سواد خواندن را مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار می‌دهد.

بپلز یکی از مجموعه مطالعات گسترده‌ای است که انجمن بین‌المللی ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی (IEA)^۲ انجام داده است. هدف نهایی IEA، ارتقای سطح یادگیری در درون نظام‌های آموزشی جهان و بهبود سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی مربوط به فرایند تدریس و یادگیری می‌باشد.

تدوین برنامه پرلز از سال ۱۹۹۸ آغاز گردید و تا اوایل سال ۲۰۰۱ زمان تصویب آزمون‌نهایی خواندن و تنظیم پرسش‌نامه‌هایی از سوی کشورهای شرکت‌کننده ادامه یافت. کشور ایران از سال ۱۳۷۰ (۱۹۹۱ میلادی) بطور رسمی به عضویت انجمن بین‌المللی ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی درآمده و تاکنون در دو آزمون پرلز ۲۰۰۱ و ۲۰۰۶ شرکت کرده است (کریمی، ۱۳۸۷:ص ۱۶).

موسسه IEA مطالعات بسیاری را پیرامون عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت سواد خواندن دانش‌آموزان انجام داده است و این تحقیق قصد دارد تا در راستای تکمیل مطالعات گذشته عامل دوزبانگی را بر پیشرفت سواد خواندن، سواد اطلاعاتی و ادبی بررسی نماید.

۱-۴ اهداف پژوهش

بطور اخص اهداف این تحقیق عبارتند از:

- ۱- بررسی نقش محیط دوزبانگی کردی - فارسی در پیشرفت تحصیلی
- ۲- تعیین نقش محیط دوزبانه کردی - فارسی بر سواد خواندن دانش‌آموزان کرد زبان در مقایسه با دانش‌آموزان فارس زبان
- ۳- تدارک توصیه‌های لازم برای بهبود آموزش زبان فارسی برای دانش‌آموزان دوزبانه کردی - فارسی

۱-۵ سوالات پژوهش

- ۱- آیا محیط دوزبانه با پیشرفت سواد خواندن رابطه دارد؟
- ۲- آیا محیط دوزبانه با سواد اطلاعاتی رابطه دارد؟
- ۳- آیا محیط دوزبانه با سواد ادبی رابطه دارد؟

^۱-Progress in International Reading Literacy Study

^۲-International Association for the Evaluation of Educational Achievement

۶-۱ فرضیه های پژوهش

- ۱- محیط دوزبانه بر پیشرفت سواد خواندن موثر است.
- ۲- محیط دوزبانه بر عملکرد دانش آموزان در درک متون اطلاعاتی تأثیر دارد.
- ۳- محیط دوزبانه بر عملکرد دانش آموزان در درک متون ادبی تأثیر دارد.

۷-۱ متغیرها

- با توجه به عنوان پژوهش که بررسی تأثیر محیط دوزبانه کردی - فارسی بر پیشرفت سواد خواندن دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی می باشد متغیرهای این پژوهش را به قرار زیر می توان مشخص کرد.
- ۱ - متغیر مستقل: متغیری است که پژوهشگر می خواهد اثر آن را بر روی متغیر دیگر مورد مطالعه قرار دهد که در این پژوهش محیط دوزبانه کردی - فارسی می باشد و در دو گروه یکی با غلبه یافتگی زبان کردی و دیگری با غلبه یافتگی زبان فارسی طبقه بندی می شود.
 - ۲ - متغیر وابسته: متغیری است که تحت تأثیر متغیر مستقل قرار می گیرد که در این پژوهش پیشرفت سواد خواندن در دو زمینه سواد اطلاعاتی و سواد ادبی می باشد.
 - ۳ - متغیر کنترل: در یک تحقیق اثر تمام متغیرها را بر یکدیگر نمی توان بطور همزمان مورد مطالعه قرار داد . بنابراین محقق اثر برخی از متغیره را کنترل نموده، آنها را خنثی میکند . این نوع متغیرها، متغیر کنترل نامیده می شود (سرمد و همکاران، ۱۳۸۵). در این پژوهش سن، جنس، سطح عمومی اقتصادی و فرهنگی خانواده، سابقه مردودی، سابقه تحصیل جهشی و هوش متغیرهای کنترل ما هستند.

۸-۱ تعریف مفاهیم نظری و عملیاتی

۱-۸-۱ مفاهیم نظری

دوزبانگی

تعریف شعاری نژاد از دوزبانگی: «در یک زمان به دو زبان مانند زبان مادری به آسانی و روانی سخن گفتن» ربر در فرهنگ روانشناسی خود دوزبانه را چنین تعریف می کند: «دو زبانه ویژگی شخصی است که قادر به صحبت کردن به دوزبان با فصاحت و سلیسی تقریباً یکسان است به طوری که به وسیله گویندگان بومی زبان، «خارجی» تلقی نشود» (شعاری نژاد، ۱۳۶۹).